

**UNVOLUNTARILY LEAVING A MILITARY UNIT OR PLACE
OF SERVICE COMMITTED UNDER THE CONDITIONS
OF THE STATE OF MARTIAL: CRIMINAL AND COMPARATIVE
CHARACTERISTICS PART 5 ART. 407 AND PART 4
OF ART. 408 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE**

**САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ
АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ, ВЧИНЕНЕ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
Ч. 5 СТ. 407 ТА Ч. 4 СТ. 408 КК УКРАЇНИ**

Lykhova S. Ya.

*Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Criminal
Law and Procedure, Faculty of Law
National Aviation University
Kyiv, Ukraine*

Лихова С. Я.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального
права і процесу
юридичного факультету
Національний авіаційний
університет
м. Київ, Україна*

Polishchuk D. O.

*First (Bachelor) Level Student
at the Department of Criminal Law
and Procedure, Faculty of Law
National Aviation University
Kyiv, Ukraine*

Поліщук Д. О.

*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня кафедри кримінального права
і процесу юридичного факультету
Національний авіаційний
університет
м. Київ, Україна*

Кримінальним законодавством України, а саме у диспозиції ч. 1 ст. 408 КК України [1], тлумачиться поняття дезертирство – самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу. У ч. 4 зазначеної статті встановлена кримінальна відповідальність за вчинення дезертирства в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці. Аналізуючи об'єктивну сторону цього злочину, доходимо висновку, що центральним об'єктом є порушення встановленого порядку несення військової служби у Збройних Силах України, який встановлений у Положенні «Про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України», яке затверджене Указом Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153/2008 [2]. У ст. ст. 16, 65 Основного Закону України закріплений конституційний обов'язок військовослужбовця щодо захисту

суверенітету і територіальної цілісності України. Окремо слід зауважити, що цей злочин традиційно вважається триваючим і фактично починається з моменту самовільного залишення військової частини або місця служби або нез'явлення на службу. Момент закінчення кримінального караного діяння, передбаченого у диспозиції ч. 4 ст. 408 КК України, чітко не визначається, адже тривалість не має значення для закінченого складу злочину і не впливає на кваліфікацію. Загальна тривалість часу, протягом якого військовослужбовець уникав проходження військової служби, може мати значення тільки при призначенні покарання, а саме при визначенні ступеня тяжкості злочину. Щодо готування та замаху на вчинення дезертирства, слід відмітити, що вони мають місце, тільки коли злочин вчиняється у формі залишення суб'єктом місця проходження військової служби. Тобто за своєю кримінально-правовою природою цей злочин має усічений склад. Слід зазначити, що всі дії військовослужбовця (наприклад, повернення до місця служби, або звернення до органів влади) після фактичного залишення ним військової частини необхідно кваліфікувати як з'явлення із зізнанням.

Досліджуючи суб'єктивну сторону злочину, склад якого передбачений у диспозиції ч. 4 ст. 408 КК України «вчинення дезертирства в умовах воєнного стану», слід вказати, що суб'єктом може бути лише військовослужбовець. Характерними ознаками суб'єктивної сторони є наявність тільки прямого умислу у суб'єкта, а також наявністю мети при вчиненні цього кримінального правопорушення – ухилення від проходження військової служби. Саме мета відрізняє дезертирство від самовільного залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України).

Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці» від 13 грудня 2022 року № 2839-IX ст. 407 КК України була доповнена ч. 5 «Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин військовослужбовцем, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці» [3]. Характерна риса юридичного складу злочину, передбаченого у диспозиції ч. 5 ст. 407 КК України «Самовільне залишення військової частини або місця служби» визначається інтервалом часу, протягом якого суб'єкт ухиляється від проходження військової служби, маючи умисел через певний проміжок часу повернутися до виконання своїх обов'язків. Зокрема, момент закінчення злочину, склад якого передбачений у диспозиції ч. 5 ст. 407 КК України, слід вважати зафіксований факт повернення суб'єкта у військову частину або його затримання компетентними органами. Таким чином,

при кваліфікації дій суб'єкта має значення строк ухилення його від військової служби. Прямими доказами при інкримінуванні особі злочину, склад якого передбачений у диспозиції ч. 4 ст. 407 КК України, можуть бути: маскування особистості та приналежності до військової частини, підробка документів, перереєстрація за основним місцем проживання, інсценування тощо.

Аналізуючи об'єктивну сторону цього виду злочину, наголошуємо, що об'єктом, окрім самовільного залишення військової частини або місця служби, виступає факт вчасного нез'явлення суб'єкта без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або лікувального закладу. Зокрема, вчасна неявка військовослужбовця на службу повинна мати самоправний характер, тобто суб'єкт має безперешкодну можливість повернутися у встановлений термін до місця проходження військової служби. Таким чином, залишення військової частини не є кримінально караним діянням, якщо воно було вчинене у відповідності із внутрішнім наказом командира (начальника). Загальними об'єктивними факторами нез'явлення суб'єкта у місце для проходження військової служби можуть бути непереборні обставини, що не залежать від військовослужбовця. Слід звернути увагу на той факт, що вчиняючи злочин, відповідальність за який передбачена у диспозиції ч. 5 ст. 407 КК України, суб'єкт може мати як прямий умисел, так і діяти необережно. Кримінальним законодавством чітко не зазначаються об'єктивні причини неявки до військової частини або до місця служби військовослужбовця, які б виключали кримінальну караність діянь, вчинених суб'єктом. Адже в умовах воєнного стану, а особливо в бойовій обстановці, ситуаційний фактор обтяжує питання інкримінування суб'єкту вчинення злочину відповідальність за який, передбачена у ч. 5 ст. 407 КК України. До ряду об'єктивних поважних причин, через які військовослужбовець міг самовільно залишити військову частину або місце проходження військової служби, необхідно включати також ті ситуаційні моменти які могли б виникнути у бойовій обстановці (наприклад, наступ ворожих військ, відсутність ротації, неспроможність батальйону виконувати бойові завдання через нестачу збройного продовольства тощо).

Література:

1. Кримінальний кодекс України: від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Про затвердження Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Указ Президента України від 10 грудня 2008 р. №1153/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text>

3. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці: Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2839-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2839-20#n65>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-80>

SPECIAL PRE-TRIAL INVESTIGATION IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

СПЕЦІАЛЬНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Moshniaha L. V.

*Doctor of Law,
Associate Professor of the Department
of Criminal Law and Criminology
Donetsk State University
of Internal Affairs
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Мошняга Л. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології
Донецький державний університет
внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

Yermolenko-Kniazieva L. S.

*Candidate of Legal Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Law and Social
and Humanitarian Disciplines
Flight Academy of the National
Aviation University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Єрмоленко-Князєва Л. С.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та соціально-
гуманітарних дисциплін
Льотна академія Національного
авіаційного університету
м. Кропивницький, Україна*

Kniazieva K.

*Police Major,
Senior Investigator in Particularly
Important Cases
Chief Investigative Department
of the National Police of Ukraine
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Князєва К.

*майор поліції, старший слідчий
в особливо важливих справах
Головне слідче управління
Національної поліції України
м. Кропивницький, Україна*

Введений з початком повномасштабного російського вторгнення на територію України воєнний стан ще більше посилив проблематику окремих аспектів правового регулювання КПК України, серед яких на